

BOGDAN DOLENC

Newman, ponos Britanije in kardinal katoliške Cerkve – svetnik

V začetku julija letos je Vatikan objavil novico, da bo kardinal bl. John Henry Newman (1801–1890) skupaj s še štirimi drugimi blaženimi 13. oktobra letos razglašen za svetnika. Za blaženega ga je 19. septembra 2010 razglasil papež Benedikt XVI. v Birminghamu in za njegov god določil 9. oktober, ki je dan njegovega prestopa v katoliško Cerkev. Prvi čudež, ki je omogočil beatifikacijo, je bila ozdravitev Američana Jacka Sullivana, ki je nenadno hudo obolel na hrbtenici. O Newmanu ni vedel skoraj ničesar, a se je brez omahovanja zatekel k njegovi priprošnji, da bi ozdravel in mogel dokončati študij za stalnega diakona. To milost je torej po molitvi dosegel povsem običajen kristjan, ki ni preučeval Newmanovih spisov, a je zaupal v njegovo priprošnjo. Drugi čudež, ki je odprl pot do kanonizacije, je bila ozdravitev Američanke Melisse Villalobos, matere petih otrok, ki je med peto nosečnostjo trpela zaradi hudih krvavitev. Papež Frančišek je omenjeni čudež potrdil 13. februarja letos. Novica je vzbudila veliko veselje znotraj katoliške Cerkve in tudi onkraj nje. Oče Ignatius Harrison, predstojnik oratorija v Birminghamu, ki ga je leta 1849 ustanovil Newman, je izjavil: »Newman je vse življenje uspešno vodil ljudi h Kristusu. S tem je pokazal, da apostolat krščanskega prijateljstva, s katerim pritegujemo ljudi h Gospodu, doseže veliko več kot napadalna polemika. Newmanovo dolgo in rodovitno duhovno potovanje razodeva, kako nas Bog korak za korakom vodi k sebi po poteh, ki jih uravnava glede na naše individualne potrebe, in nas pripelje k sebi, ko je pravi čas za to.« Obstaja utemeljeno upanje, da bo Newman nekoč razglašen tudi za cerkvenega učitelja.

Prenovitelj Angleške Cerkve, izšolan v »trdnjavi anglikanstva«

John Henry Newman se je rodil 21. februarja 1801 v Londonu v anglikanski družini. Oče je bil bankir in liberalno usmerjen, mati pa je izhajala iz francoske kalvinske družine in je vzgajala otroke v duhu Svetega pisma. Pri petnajstih letih je prišel pod vpliv evangelikalnih učiteljev in doživel svoje »prvo spreobrnjenje«. V tem milostnem dogodku se je jasno zavedel Božje navzočnosti in se za vse življenje oklenil vseh bistvenih krščanskih resnic.

Junija 1817 je vstopil v kolegij svete Trojice (Trinity College) v Oxfordu, ki je veljal za trdnjavo anglikanstva. Najprej je študiral književnost, matematiko in pravo, potem pa teologijo. Zaradi izredne nadarjenosti in prizadevnosti je že z 21 leti postal visokošolski učitelj (fellow). Odločitev za duhovniško službo v anglikanski Cerkvi je bila zanj hkrati odločitev za samsko življenje, čeprav anglikanske duhovnike ne veže celibat. Leta 1824 je bil posvečen v diakona, naslednje leto v duhovnika, leta 1828 pa je postal upravitelj (vikar) univerzitetne cerkve Svete Marije Device (St. Mary the Virgin) v Oxfordu. Osem let je nato s poglobljenimi in bogatimi pridigami poučeval in vzgajal svoje poslušalce, zlasti študente in učitelje. Svoje Župnijske in preproste pridige je izdal v seriji knjig, ki so imele velik vpliv na versko življenje v Oxfordu in po vsej deželi.

Ob učiteljskem in župnijskem delu je Newman našel čas, da je začel sistematično prebirati spise cerkvenih očetov ter se navdušil za velike svetnike in teologe, ki so branili pravo vero v prvih stoletjih krščanstva. Srečanje z njimi je vzbudilo v njem nezadovoljstvo s položajem, v kakršnem se je znašla anglikanska državna Cerkev v 19. stoletju, stisnjena v primež liberalne države. V vročici nevarne bolezni, ki jo je preboleval med potovanjem po Sredozemlju, je zaslutil, da ne bo umrl, kajti v Angliji ga čaka veliko delo. Poslanstvo, ki mu ga je Bog namenil, je bila vsestranska prenova anglikanske državne Cerkve iz čistih izvirov. Prenova je pozneje dobila ime »oxfordsko gibanje«, Newman pa je postal njen vodilni duh.

»Cerkveni očetje so me napravili za katoličana«

Skupaj s prijatelji je Newman leta 1833 na oxforski univerzi začel izdajati vrsto informativnih člankov s skupnim imenom Času primerne razprave (*Tracts for the Times*, 1833–41), v katerih so poljudno pojasnjevali glavne ideje »oxfordskega« ali »traktarijanskega gibanja«. Naglašali so trdno veljavo verskih resnic in avtoriteto škofov nasproti vsemogočni državi ter spodbujali k požitvi bogoslužja, zlasti obhajila. Z vsem tem se je nehote približeval katoliški Cerkvi, čeprav jo je še zavestno odklanjal. Izoblikoval je teorijo, po kateri naj bi bila prenovljena anglikanska Cerkev tista prava, »srednja pot« (»via media«) med »zmotami protestantizma« na eni strani in »pretiravanji in napakami« tedanje katoliške Cerkve na drugi. Toda ta umetna teorija se je vse bolj krhala. Ob preučevanju spisov cerkvenih očetov in razmer v Cerkvi prvih stoletij je spoznal, da so vsi različni poskusi iskanja »srednje poti« vodili proč od prave Cerkve.

Leta 1841 je izdal svojo *Razpravo št. 90* (*Tract 90*), v kateri poskuša razčistiti svoje dvome in pomiriti tiste, ki so menili, da je okužen z »rimsostjo« in »papežništvom«. Dokazuje, da se anglikanska veroizpoved iz 16. stoletja (*Devetintrideset členov*) ne odmika od vere vesoljne Cerkve in se v jedru ujema z naukom tridentinskega koncila. Tako je dokazoval katoliško (vesoljno) naravo Angleške Cerkve, a še zdaleč ni razmišljal o prestopu ali možnem zedinjenju obeh Cerkva. Toda univerzitetne oblasti so obsodile *Razpravo*, kmalu za njimi pa tudi škofje. Vse dotlej je poudarjal apostolsko avtoriteto škofov, in ko ga je prav ta avtoriteta obsodila, je bil brez obrambe. Angleška Cerkev je s to obsodbo pokazala svoj protestantski obraz.

Po letu 1839 so ga vse bolj obhajali dvomi o tem, da se anglikanska Cerkev upravičeno pojmuje kot Kristusova Cerkev. Odrekel se je vsem službam na univerzi (1841) in v župniji (1843) ter se naselil v bližnji vasici Littlemore. Tam je naslednja štiri leta skupaj s peščico prijateljev živel napol meniško življenje. V molitveni zbranosti je ob študiju zgodovine teologije prihajal do prepričanja, da Kristusova Cerkev oziroma Cerkev apostolov živi naprej v (rimsko)

katoliški Cerkvi in da ne more biti gotov svojega zveličanja, če se ji ne pridruži. Odločilni korak je napravil 9. oktobra 1845, ko ga je italijanski misijonar Dominik Barberi, ki je deloval v Angliji, sprejel v katoliško Cerkev. Neposredno po tem je izdal knjigo *Esej o razvoju krščanskega nauka*, v kateri teološko utemeljuje svoj prestop. Štirinajst let preden je izšla Darwinova slavna knjiga (1859) in je nauk o evoluciji pretresel njegove sodobnike, je Newman s tem svojim *Esejem* napravil prehod od statičnega k dinamičnemu pogledu na svet, prehod, ki je njegovim sodobnikom delal tako velike težave.

Pozneje je o tem dejanju zapisal: »Bilo je, kakor da bi po viharu vožnji priplul v mirno пристanišče.« Odločitev zanj ni bila lahka. Moral je zapustiti toliko dragih ljudi in jim prizadeti bolečino, tudi mnogim, ki jim je bil vzor in duhovna opora. Zapuščal je Cerkev, v kateri je bil rojen in krščen in ki jo je iskreno ljubil. Pridružil se je manjšinski Cerkvi, katere verniki so bili v samozavestni Angliji 19. stoletja izpostavljeni sumničenju in preziru.

Oxfordsko gibanje je odtlej nadaljevalo pot brez njega. Toda v prostranejši katoliški Cerkvi je Newman prav tako naletel na nerazumevanje mnogih. Imeli so ga za prikrita privrženca Rima, ko je bil še član Angleške Cerkve, in prikrita protestanta, ko je bil v katoliškem in rimskem občestvu.

Zavzet za izobrazbo krščanskih laikov

Z nekaterimi prijatelji, ki so skupaj z njim postali katoličani, je Newman odšel v Rim in se pripravljaj na duhovniško posvečenje, ki ga je prejel leta 1847. Tu se je navdušil za duhovnost sv. Filipa Nerija (1515–1595), apostola mesta Rima, in je po vrnitvi v Birmingham ustanovil prvi oratorij sv. Filipa na angleških tleh. Pozneje je nastal podoben oratorij še v Londonu.

Škofje so Newmanu zaupali ustanovitev in vodstvo katoliške univerze v Dublinu na Irskem (delovala je le v letih 1854–1858), ki naj bi katoličanom omogočila razširitev obzorij in izhod iz zakotnosti. Oblikovala naj bi laike za trdno in razsvetljeno vero, ki bi bila kos

izzivom prihajajoče dobe razuma in tehničnega napredka. Po vrnitvi v Anglijo je bil kratek čas urednik revije za katoliško kulturo (*Rambler*), ki se je zavzemala za duhovno odprto in kritično katolištvo. Newman je v reviji objavil članek, v katerem ugotavlja, da so imeli verni laiki v zgodovini pomembno vlogo pri ohranjanju pravega nauka. Ta in drugi njegovi prispevki pričujejo o njegovem zdravem čutu za svobodo in o prostodušnem zavzemanju za odprt pogovor o cerkvenih vprašanjih. Obe omenjeni pobudi – katoliška univerza in revija za laike – razodevata Newmana kot vidca, ki je zaslutil, kako pomembno vlogo bodo laiki v prihodnosti imeli v Cerkvi.

Od nekaterih ljudi v Rimu je bil deležen hudih nasprotovanj, sumničenj in ovadb. Ozki duhovi so ga označevali celo za »najnevarnejšega človeka v Angliji«. Leta 1864 ga je anglikanski duhovnik in profesor novejšega zgodovine v Cambridgeu Charles Kingsley javno obtožil neiskrenosti: že kot anglikanec naj bi bil prikrit katoličan, zdaj pa tudi ni pravi katoličan. Na obtožbe je odgovoril z dolgimi članki v dnevnem časopisju, ki jih je izdal v knjižni obliki pod naslovom *Izpoved mojega življenja* (*Apologia pro vita sua*). Zaradi pisateljeve iskrenosti in psihološke tankočutnosti je knjiga postala uspešnica ter mu pridobila velike simpatije znotraj katoliške Cerkve in zunaj nje. Štejejo jo med klasična dela krščanske literature. Odstranila je mnoge psihološke pregrade med anglikanci in katoličani v Angliji.

Na Newmana so ponosni tudi anglikanci

Leta 1865 je Newman napisal pesnitev *Geroncijeve sanje*, v kateri opisuje potovanje duše k Bogu ob uri ločitve s sveta: smrt, sodbo in stanje očiščevanja (vice). Pesnitev se navdihuje ob cerkvenih molitvah za rajne in motivno spominja na Danteja. Angleški skladatelj Edward Elgar jo je uglasbil (1900); skladba velja za Elgarjevo najboljše delo.

Leta 1870 je Newman objavil filozofsko delo *Razprava o gramatiki pritrditve* (*Grammar of Assent*), ki vsebuje njegove najbolj zrele filozofske in teološke misli. Znano je njegovo razlikovanje med »resnično« (real) in zgolj »pojmovno (notional) pritrditvijo«. Vera zanj ni le stvar

razuma in sad razvidnosti (dokazov), ampak dejanje celega človeka. Čeprav ni nikoli dvomil o papeževi nezmotnosti v strogo verskih zadevah, je nasprotoval močnim pritiskom ultramontanistov¹, ki so hoteli to nezmotnost razširiti na vse papeževe izjave.

Priznanja je Newman doživel šele na stara leta. Leta 1877 je bil imenovan za prvega častnega profesorja (Honorary Fellow) v Oxfordu. Leta 1879 ga je novoizvoljeni papež Leon XIII. imenoval za kardinala. Papež je bil sam teolog in visoko izobražen humanist ter mu je bilo veliko do prenove teološkega študija, pa tudi do sprave med Cerkvijo in kulturo. S tem dejanjem so se razblinili vsi pomisleki in predsodki, ki so o Newmanu ustvarjali sliko nekakšnega »napol katoličana«. Umrl je 11. avgusta 1890 v svojem oratoriju v Birminghamu. Pokopan je v bližnjem Rednalu. Na pokrovu krste so na njegovo željo napisali njegovo kardinalsko geslo »Srce govori srcu« (*Cor ad cor loquitur*), na skromnem nagrobniku pa so vklesane besede: »Iz senc in podob k resnici« (*Ex umbris et imaginibus ad veritatem*).

Newman je zapustil izredno bogato literarno zapuščino, ki obsega 80 knjig (pridige, teološka dela, dva romana, pesmi) in ok. 20.000 pisem, ki so objavljena. Poznavalci označujejo njegov pomen z izrazi kot: duhovni genij, verski voditelj, slavni spreobrnjenec, nadarjeni pridigar, mojster angleškega jezika, duhovni voditelj mnogim pri iskanju resnice in prizadevanju za svetost. Njegov duhovni in teološki vpliv je v dvajsetem stoletju samo še rasel in segel daleč prek meja Velike Britanije. Po pravici naglašajo tudi njegov ekumenski pomen: iskreni in odprti anglikanci so ga vedno cenili ter so ponosni nanj.

Zagovornik resnične edinosti

Po besedah papeža Pija XII. je Newman postal »ponos Britanije in vesoljne Cerkve«. Zaradi njegovih daljnovidnih teoloških razmišljanj, s katerimi je prehiteval svoj čas, ter zaradi ekumenske širine in odprtosti mu večkrat dajejo vzdevek »nevidni oče drugega vatikanskega koncila« ali tudi »cerkveni učitelj pravega ekumenizma«. Ekumensko gibanje in drugi vatikanski koncil sta v nekem

smislu tudi sad njegovega dela. *Katekizem katoliške Cerkve* ga kar štirikrat navaja, enkrat pa tudi okrožnica sv. Janeza Pavla II. *Sijaj resnice*. To kaže, kako visoko ga ceni celotna Cerkev.

Newman se je dobro zavedal nujnosti zbliževanja med krščanskimi Cerkvami. V svojem dolgem življenju je spoznal najprej, da se morajo vsi kristjani z enotno fronto postaviti proti skupnemu sovražniku – razkristjanjenju. Njegovo življenje je bilo zgled dialoga z drugimi veroizpovedmi, o katerih je vedno govoril objektivno in pošteno.

V svojih *Predavanjih o opravičenju*, ki imajo izrecno zbliževalni namen, se je lotil osrednjega vprašanja reformacije. S tem je pripravljal pot sodobnim ekumenskim prizadevanjem, ki so leta 1999 obrodila sad v skupni katoliško-protestantski izjavi o opravičenju.

Po prestopu je Newman govoril o anglikanski Cerkvi sicer kot »zgolj narodni ustanovi«, vendar jo je omenjal z veliko hvaležnostjo: »Anglikanska Cerkev je bila za Božjo Previdnost orodje, po katerem so mi bile naklonjene velike dobrote.« Obenem jasno zatrjuje, da nacionalna Cerkev ni skladna z Jezusovo zamisljo o Cerkvi.

»Človek plemenite učenosti, globoke človeške modrosti in pristrčne ljubezni do Gospoda« (Benedikt XVI.)

Joseph Ratzinger se je z Newmanovo misljo srečal v letih študija teologije v Freisingu, posebej z njegovim naukom o vesti. Leta 1990 je zapisal: »Doživljali smo samovoljo totalitarne stranke, ki je sebe pojmovala kot dovršitev zgodovine in je zanimala posameznikovo vest. Hermann Göring je rekel o svojem vodji: ‚Jaz nimam nikakršne vesti! Moja vest je Adolf Hitler.‘« Newman pa je razlagal človekovo bivanje ravno s stališča vesti ali drugače: v odnosu med Bogom in dušo. Kot človek vesti je postal konvertit (spreobrnjenec); vest ga je vodila od starih vezi in starih gotovosti naprej v svet katolištva, ki je bil zanj še poln vprašanj in neznank.

Nadaljnjo Newmanovo zaslugo vidi Ratzinger v njegovem prispevku k obnovi teologije: »Uči nas razmišljati o teologiji zgo-

dovinsko, in sicer tako, da nas uči priznavati istovetnost (identiteto) vere skozi vse spremembe. ... Newman je bil sam nekdo, ki se je vse življenje spreobračal, se spreminjal in ravno na ta način je vedno ostal isti, vedno bolj in bolj je postajal to, kar je bil.«

Končno Ratzinger občuduje pri Newmanu enoto med besedami in življenjem: »Značilna poteza tega velikega učitelja v Cerkvi je po mojem v tem, da ne uči samo s svojo mislijo in pridigami, ampak s svojim življenjem, kajti v njem se misel in življenje medsebojno prepletata. Newman zares spada med velike učitelje Cerkve, ker se hkrati dotika našega srca in razsvetljuje našo misel.«

V govoru ob razglasitvi za blaženega se je Benedikt XVI. takole poklonil Newmanu: »Vreden je, da dobi svoje mesto v dolgi vrsti svetnikov in učiteljev, ki prihajajo s teh otokov in med katere spadajo sv. Beda, sv. Hilda, sv. Aelred in bl. Duns Skot, če omenimo le nekatere. V blaženem Johnu Henryju je to izročilo plemenite učenosti, globoke človeške modrosti in prisrčne ljubezni do Gospoda obrodilo bogat sad. Ta sad je znamenje nenehne navzočnosti Svetega Duha globoko v srcu Božjega ljudstva, ki poraja bogate darove svetosti.«

Opomba

¹ Ultramontanizem je nauk, ki pretirano poudarja papeževo prvenstvo (primat) v verskih in tudi družbeno-političnih zadevah. Zmerna oblika ultramontanizma je v opredelitvi verske resnice o papeški nezmotnosti prevladala na prvem vatikanskem koncilu (1869/70).